

“Looks Like Rain. Lille note om avalens, poesi og totalitarisme” in KRITIK vol. 114, Kbh. 1995, 25-29

Looks like rain

Lille note om avalens, poesi og totalitarisme

“En Tak for den ensomme Nat, for Bergene, Mørkets
og Havets Sus, det suser gennem mit Hjærte!”

Knut Hamsun (*Pan*)

Den franske valensgrammatiker Tesnière skelner i sin opdeling af verber efter hvor mange aktanter de formår at tilknytte, hhv. 0-, 1-, 2- og 3-valente verberⁱ. Medens 1-2-3 varianterne groft sagt svarer til verber med subjekt, objekt og indirekte objekt (hvor adskillige verber naturligvis har flere mulige valenser, ligesom tilfældet er med kemiens grundstoffer, som begrebet valens lånes fra), så er de 0-valente verber karakteriseret ved ikke at tilknytte nogen aktanter. De optræder i mange indoeuropæiske sprog med en konstruktion, der ofte tolkes som foreløbigt subjekt: *det regner, det sner, det suser, det går, det kniber, det skummer, det klukker, det bruser, det klør*, men som ifølge Tesnière alene har den rolle at markere tredje person ental. Han siger kun lidet om disse impersonelle verbers semantik: “Fraværet af aktant i de avalente verber forklares let hvis man forestiller sig at det drejer sig om et drama som udspiller sig uafhængigt af enhver aktant. *Det sner* udtrykker simpelthen en proces som foregår i naturen uden at vi kan placere nogen aktant som dens oprindelse.” (Tesnière 1982, 239)ⁱⁱ Svarende til denne bestemmelse er det gennemgående durative, imperfektive verber, der ikke indeholder information om processens begyndelse eller forløb iøvrigt.

Til denne semantiske bestemmelse af avalensen som upersonlig proces må nok tilføjes en art lokalisering: der er tale om et stykke *lokal, upersonlig proces*.ⁱⁱⁱ Spørgsmålet om lokaliseringens art afgøres selvfølgelig af fortolkningen af “det”, der dels kan anskues formalistisk som en ren, tom “dummy”, en pladsholder, der tjener til at udfylde subjektpladsen på grund af rent syntaktiske krav. Og som dels kan ses som semantisk motiveret, omend af en meget skrabet semantik. Langackers (1991) kognitive grammatik antager, at de avalente udtryk angår en “trajectoryless process”, og at “det” lokaliserer denne proces i en “ambience” eller et “all-encompassing environment”^{iv}. “Det” opstiller altså en art tom, lokal scene, en “abstract setting”, der angår alle cirkumstantielle (ikke-aktantielle) forhold i konteksten (tid, vejr, rum etc.) - og som så udfyldes fuldstændig med proces. Hertil kan man føje at denne lokalisering har specielle egenskaber, jvf. den danske modstilling “Det regner”/”Her regner”, hvor den sidste er emfatisk lokativisk, idet den kun giver mening i kontrast til et andet, lokalt sted, hvor det ikke regner, henholdsvis en forventning om, at det hér ikke skulle regne. Heroverfor er “det”s lokalisering netop karakteriseret ved det altomfattende, “Det regner” angiver, at det regner overalt på den lokale scene. Lokaliseringen angår både tid og rum - når man konstaterer at “det regner”, så regner det netop på en lokalitet, i kontrast til andre, adskilt fra udsigelsesrummet, hvor det ikke regner, ligesom det forudsættes at det regner i et tidsrum, adskilt fra andre, tørre perioder. Vi har ikke avalente verber for konstant forløbende processer, såsom tyngdekraften, der virker med ubønhørlig invarians - ligesom ingen kendte mytologier har guder for tyngdekraften^v; selve den avalente konstatering forudsætter en variabel kraft, en gud forudsætter en variabel kraft, der yderligere er påvirkelig.

Som Fogsgaard viser (1995), så strækker de avalente verber sig fra rene tilfælde til mindre typiske. De prototypiske synes at være de meteorologiske, der allerhøjest kan gives såkaldte "cognate objects", der ikke er ægte objekter, fordi de er nominaliseringer af processen ("Det regner store dråber"), ligesom de kan gives "cognate subjects" ("Regnen regner"), der heller ikke er ægte subjekter, men kasusgrammatisk er at forstå som objekter. Mindre prototypiske tilfælde er avalente varianter af verber, der også kan have egentlig valens, som "Det går", "Det bruser" - og monovalente verber, der imidlertid som de avalente er subjektløse og som nærmer sig avalens i de tilfælde, hvor objektet også har "cognate" karakter ("Es gibt Sein").

De avalente verbers semantik er ikke fuldstændig udforsket, men de synes at gruppere sig i forskellige typer processer, de allerede nævnte meteorologiske, der er nært beslægtet med de termodynamiske ("Det brænder!", "det koger", "det emmer", "det fryser"); de uvilkaarlige kropsytringer ("Det klør", "Det gør ondt" - der er beslægtet med interjektioner: "Av!"), herunder sansninger ("Det suser", "det glimter", "det lugter"); og uafvendelige skæbnelignende processer ("Det går ufattelig godt", "Nu kniber det"); i alle tilfælde processer, som er ukontrollerbare for det involverede subjekt og som ikke uden videre skyldes noget andet aktivt subjekt.

Disse verber øver en konstant tiltrækning på sprogbrugere, der af en eller anden grund er optaget af processer bortset fra de forskellige udvekslinger subjekter og genstande imellem. De har således ofte interesseret digtere; Hamsuns susen i skoven er kun eet prominent tilfælde, hvor det er interessant at bemærke, at de personer i Hamsuns romaner, der har øre for suset som regel er dem, der har fortællerens sympati: vandrere, drømmere, poeter - i kontrast til den moderne tids handelsmænd, industribaroner og nyttemoral. Generelt er det sikkert denne struktur, der garanterer vejrets overmåde centrale stilling i poesien; en lille animisme lader en uvilkaarlig, næsten magisk proces tale med i de foregange, digtet behandler: her taler magter som går forud for subjektet og ikke taler i dets sprog - og som derfor er nærliggende som metaforer for lignende uvilkaarlige affektive processer og passioner i subjektet selv^{vi}. Når subjektet nærmer sig ekstatiske tilstande, hvor den personlige kontrol glipper - det være sig i både positive og negative varianter på den ene side og i overvældende udgaver såvel som upåfaldende hverdagslige kontroltab på den anden - så udtrykkes dette ofte ved at avalente konstruktioner tager over. Legendarisk er her Hans-Jørgen Nielsens beskrivelse af numinøse øjeblikke i fodboldkampe, hvor det er som om en højere magt taler gennem de enkelte spillere, der i korte og subtile kombinationer handler i et magisk, forbevidst flow af enighed:

Det er en fælles viden, i kroppen og øjnens opfattelse, færdig til at blive til virkelighed, og det er før der kan tales om et sprog og et jeg, umiddelbart ganske anonymt, umuligt at sige: "Jeg" er aldrig kommet et andet menneske nærmere, måske kun en enkelt gang Katrin. Det ligger før, udenfor sætninger, der må have jeg, du, han, hun, den, det i sig, med sig. Allerede: "Det" spiller sig gennem os, er ved siden af, omend det nærmeste, lægger også den aktive vægt et bestemt sted. (Nielsen 1979, 29-30).

Afgørende i Nielsens beskrivelse er, hvorledes den avalente proces her griber og momentant opløser subjekter, som sædvanligvis lader sig forstå i valente sætninger; her opgiver subjekterne deres autonomi og afgrænsethed for i en art social-termodynamisk faseovergang at gå op i en kollektiv proces. Derfor bliver angrebskombinationen da også hos Nielsen metafor for den vellykkede revolutionære bevægelse, der gør verden "føjelig" og lader skellet mellem subjekt og objekt flyde ud. Hos Klaus Høeck kan en beslægtet forestilling gives følgende smukke formulering: "cordis humili/ atio - nøgne/ marker de mørke planta/ ger hvem kunne ik/ ke tænke sig at/ bo i en hyldebusk når/ regnen falder leve rent/ midt i tjørnens hjer/ te og ikke længe/ re

søge løsninger/ på gåder der al/ lerede er løst”^{vii}. Heraf ser man dels, at den proces, man kan drømme om alevant at gå op i, kan modtage vidt forskellige semantiske specifikationer, fra sociale til naturlige foregange - og dels, at den aivalente forestilling også trives uden den specifikke grammatiske form; forholdet er snarere det, at grammatikken og semantikken her trækker på samme dybereliggende kognitive skematik, hvor et skema for ren proces uden pladser at udfylde er det afgørende^{viii}.

Som det måske fremgår, er det poetiske sus i skovene ikke fri for ontologiske overtoner, der får deres fulde orkestrering, når de aivalente verber dukker op i filosofien. Her er de naturligvis oplagte for forskellige former for opgør med bevidsthedsfilosofien, for så vidt som de angår processer uden subjekt; de foreligger derfor som sprogligt materiale, der kan betegne før-subjektale og før-objektale processer og dermed besidde en subjekt-kritisk potens. Heideggers filosofi er en særlig frugtbar zone for indhøstning af eksempler; hans allerførste neologisme fra først i tyverne hedder således “Es weltet”^{ix} - “det verdner” - (som angivelse af hvorledes et subjekt skaber en verden omkring sig “før” det overhovedet bliver bevidsthedsfilosofisk subjekt) - og fra hans senere periode er konstruktioner som “Es nichtet” og “Es gibt Sein” velkendte. Den sene Heidegger er i øvrigt fan af Beckenbauer, ganske som Nielsen^x. Jeg har andetsteds i denne bog argumenteret for, at den tidlige Heidegger langt hen deler temaer med livsfilosofien; for dén er konstruktionen naturligvis central. Bergson kunne ligefrem grundlægge en hel filosofi på en substantivering af et aivalent verbum: *durée*, varen, og strukturelt deler alle livsfilosofier den figur, at noget går forud for det besluttende subjekt, en asubjektiv, dyb proces, en nietzschesk *Werden*, som måske med lidt held kan bringes til at agere igennem subjektet^{xi}. Carl Schmitts berygtede og i disse år påny populære retsfilosofi har således en forestilling om en “politische Theologie”, hvor den afgørende politiske handling er indførelsen af undtagelsestilstand; det er den sandt suveræne handling, fordi den fejer politiske love, regler og traderinger bort og sætter en ubetinget gyldighed. I hengivelsen til det aivalente går man forud for den subjektive og intersubjektive tvivl og kommer derfor i kontakt med noget ubetinget, hvilket i een eller anden forstand vil sige helligt. Ernst Jünger har en forestilling om, at det afgørende ikke er hvad man gør, men om man gør det med tilstrækkelig fasthed, og det er næppe noget tilfælde, at hans gennembrudsbog fra 1920 netop i titlen bærer den meteorologiske metafor *In Stahlgewittern* om krigen: den er en alevant og i Jüngers terminologi “elementær” proces. I den af Jüngers tekster, der er tættest på at legitimere nazismen, “Über den Schmerz”, er emnet en aivalent foregang, smerten (“Det gør ondt”), der for ham er et centralt symptom på kontakten til det elementære og dets kraft. Disse tyske livsfilosoffers fælles ide om *Die Entscheidung*, afgørelsen, hviler på en forestilling om at besluttetheden tæller som bevis på at mere elementære kræfter agerer igennem den besluttede; derigennem lader sig skelne et de besluttedes aristokrati.

Der er naturligvis prominente tilfælde på, at digtningens spontane livsfilosofi har orienteret sig i lignende retning som disse tænkere. Man kan her minde om de halvanden million digte til krigsudbruddet, der i august-september 1914 skal være skrevet i Tyskland^{xii}; eet af disse skrev Rilke:

Heil mir, dass ich Ergriffene sehe. Schon lange
war uns das Schauspiel nicht wahr
und das erfundene Bild sprach nicht entscheidend uns an.
Geliebte, nun redet wie ein Seher die Zeit
blind, aus dem ältesten Geist.
Hört. Noch hörtet ihrs nie. Jetzt seid ihr die Bäume,

die die gewaltige Luft lauter und lauter durchrauscht;
über die ebenen Jahre stürmt sie herüber
aus der Väter Gefühl, aus höheren Taten, vom Hohen
Heldengebirg, das nächstens im Neuschnee
eures freudigen Ruhms reiner, näher erglänzt.^{xiii}

Her finder vi en metafor for de grebne krigs-eksalterede: de er som “træer, som den vældige luft højere og højere bruser igennem”. Den sociale ophidselse metaforiseres ved en avalent meteorologisk proces; således fejrer vækkelser sikkert generelt sig selv med appeller til bevægelsens uvilkårlighed og ustandselighed^{xiv}.

Pointen i dette er naturligvis ikke at hævde at de her nævnte digtere og tænkere over een kam er fascist, fordi de ontologiserer avalente processer. Man skal ikke overse, at også fysikken skrider frem ved at opløse det virkende årsagsbegreb og dets ponering af et ansvarligt subjekt for den fysiske proces til fordel for et formelt årsagsbegreb, hvor enhver af de indgående parametre på skift kan anses for subjekt^{xv}; alle former for refleksioner der søger bagom bevidsthedsfilosofien opløser den ikke-avalente sætnings sønderdeling af en lokal proces i aktanter. Pointen er derimod, at denne struktur gør fascismens fascination hos flere af de nævnte digtere og tænkere intellektuelt begribelig. Den fascistiske fejlslutning ville således herudfra kunne analyseres og kritiseres argumentativt frem for at blive afvist pr. rygmarvsinstinkt som en infektion af et onde - en bortforklaringsform der i sin essentialisme ligger fascismens egne forklaringsformer nær. For hvad er det, der har fristet Rilke, Hamsun, Jünger, Heidegger, Schmitt blandt de nævnte^{xvi}, her opregnet i en skala fra digtere over filosoffer til politikere? Det er forestillingen om, at også samfundslivet på det dybest tænkelige niveau skal begribes som en avalent proces. Det er sjovt nok både en poetisk og en videnskabelig begribelse af politikken, der kan falde for denne fristelse: den poetiske, fordi den aner en politik, der ikke opsuges af subjekternes uendelige, resultatløse og prosaiske kævl - Rilkes “die ebene Jahre”, Jüngers “bürgerliche Raum” -men i stedet foregår spontant, gennem subjekterne og koordinerende dem som dråber i en regnbyge, og som derfor strengt taget slet ikke er politik i den vanlige brug af ordet. Politik som regn, en spontan proces, der ophæver interesse modsætningerne subjekterne imellem og lader dem handle unison i en spontan kollektivitet: en poetisk politik, en sublim politik. På den anden side den videnskabelige begribelse af politikken, der forestiller sig subjekternes kævl - “das Man”s “Gerede” hos Heidegger, Schmitts forhadte demokrati - afløst af en videnskabelig og derfor styrbar politik, ligesom fysikken bestående af veldefinerede kraftforhold, der er ingeniørteknisk mulige at planlægge uden hensyn til de indgående subjekter. Både den poetiske og den videnskabelige version kan så enes i forestillingen om Føreren, lige dele vejrgud og ingeniør. Fascismen har hentet en kraftig argumentativ styrke i dobbeltheden i bekendelsen til den avalente kraft: den indfrier både en poetisk drøm, der er slet skjult teologisk - som det helt åbenlyst er tilfældet hos Carl Schmitt, der konstaterer, at alle moderne politiske begreber er sækulariseret teologi - og en videnskabelig *social engineering* drøm om det totalt planlæggelige samfund, der reelt er lige så teologisk, omend gudens plads her bebos af (over)mennesket. Men politikken er hverken poesi eller videnskab, som både højre- og venstretotalitarismer i forskellige blandinger har forestillet sig. Netop på grund af samfundets karakter af selvorganiserende, termodynamisk system er de avalente, meteorologiske metaforer ganske rigtigt velegnede til at beskrive det i som fænomenologi, men til gengæld umulige at styre det ud fra, jævnfør kaosteoriens notoriske forudsigelighedsgrænse for vejrsudsigter.

En tilbagevendende figur i denne livsfilosofiske dyrkelse af det avalente opretter en skelnen mellem kraft og form, der i mange udgaver kan resumeres som avalent over for valent.^{xvii} De valente processer anskues som blotte overfladiske udkrystalliseringer af noget, der på et dybere niveau kan begribes kontinuert^{xviii}. Denne slutning er naturligvis nærliggende, igen både af poetiske og videnskabelige grunde - men den er ikke desto mindre reduktionistisk, for så vidt som den automatisk ser bort fra, at subjekt og objekt skulle have anden realitet end illusionens. Men selv om disse elskede bevidsthedsfilosofiske kategorier er relative og ikke altforklarende, så er de ikke derfor reducerbare.

Det er interessant at iagttage, at med den livsfilosofiske arv hos de fleste ungdomskulturer i anden halvdel af vort århundrede, hvor fagfilosofi og poesi genbruges som versunkenes Kulturgut, følger også dyrkelsen af det avalente såvel som farene i at ophøje den til politik. Æstetiske jugementer som "Det rykker", "Det går bare deruda ..." eller "Der var helt vildt gang i den ..." udtrykker ikke andet end de indgående subjekters momentane deltagelse i en avalent rus. At de er intetsigende som æstetiske karakteristikker er naturligvis intet mod faren ved en politisering af dem.

Hermed er naturligvis også sagt, at koncentrationen om det avalente på ingen måde gør poesi, livsfilosofi eller videnskab suspekt, tværtimod kan ingen af de tre trives foruden; pointen er, at disse antihumanistiske beskæftigelser, der ser bort fra bevidste motiver hos de involverede subjekter ikke kan danne normativt grundlag for sager involverende flere uenige subjekter. Politik er ikke avalent, hverken sublim eller videnskabelig, den er valent, konfliktuel og derfor pragmatisk. Den ligner ikke regn.

Notens titel er hentet fra "Looks like rain" (Barlow, Weir) fra Bob Weirs LP Ace, Warner Brothers 1972.

i. Matematikeren René Thom tilføjer ud fra et katastrofeteoretisk argument en tetravalent mulighed i sin formalisering af Tesnière, hvilket ikke skal opholde os her. Se Thom 1980, for en kritisk fremstilling Stjernfelt 1992.

ii. Set fra nutidig lingvistik synsvinkel er det næppe adækvat overhovedet at tale om avalente verber forstået som en særlig gruppe af leksemer, der kun har nulvalent anvendelse. Valensen skal snarere ses som en syntaktisk anvendelsesmulighed, som mange verber har (men som er semantisk motiveret); det er derfor rimeligere at tale om avalente konstruktioner. En uerkendt forgænger til Tesnière er iøvrigt Peirce, hvis relationslogik skelner subjekt fra et prædikat, der kan have op til tre pladser, også her benævnt med den kemiske metafor "valens".

iii. De følgende overvejelser over de avalente konstruktioners lingvistik - som der generelt ikke er fuldstændig enighed om - skyldes i stort omfang Fogsgaard 1995, der blev fremlagt på Center for Semiotiks forskningsmøde på Skodsborg januar 1995. Denne note skylder diskussionerne dér gode ideer.

iv. Langacker trækker her på en ide af Dwight Bolinger fra 70'erne; Langacker 1991 (352-55, 362-67);

v. En iagttagelse af Per Aage Brandt.

vi. Verlaines "Il pleut dans mon coeur/ Comme il pleut sur la ville/ Quelle est cette langueur/ Qui pénètre mon coeur" er een dråbe blandt mange i poesiens byge af eksempler.

vii. Fra Høeck 1995.

viii. De avalente verber er således et privilegeret område for verbal nydannelse, idet de i forskellig grad kan specificere en sådan ren proces. Verberne står generelt på grænsen mellem de lukkede og de åbne ordklasser, og de fleste verbale nydannelser er velkendte verber i uvant valens (på dansk kan “tænke” nu tage direkte objekt) eller verbaliseringer af nominer (“at cykle”, “at formattere”). Men avalensen kan give anledning til nydannelse af verber for ikke særlig veldefinerede processer, som det er tilfældet i mange af Aakjærs berømte “Udsagnsord, som dels sprang ud af Bondens Sjæl, og som du dels har lavet selv.” (Ærbødigst) - således “det *knyger* ud af Himlene” (“Sneflokke kommer vrimplende”).

ix. Safranski 1994, p. 119

x. Heidegger iflg. Safranski 1994 s. 491, Nielsen 1979 s. 39, hvor dog også Gerd Müllers rolle for angrebsspillet hos Bayern München og det tyske landshold i halvfjerdserne fremhæves, jvf. det anti-individualistiske i avalensen.

xi. Den nietzscheanske arv også hos livsfilosofiske digtere er tydelig hos Thøger Larsen, fx. i linjen “Ned, ned, ned, til Daab i Glemsel og Evighed”. Glemslen træder ind som positiv størrelse på dette mærkelige sted, hvor limfjordsbadet bliver garanti for udtrædelsen af subjektets isolation og en opgåen i den asubjektive, darwinistiske strøm af frugtbarhed. Se hertil Baggesen 1994. For en dansk pendant til Hamsun kan nævnes Bergstedt, også fristet af nazismen, der igen og igen modstiller det spejderagtige liv i en brusende frodig natur med den kristnes indeklemthed. Her sættes altets proces ofte op som værende hinsides ethvert spørgsmål, fx. “Hvorfor blir det Nat, Mor/ og kold og bitter Vind?” fra den berømte aftensang (Bergstedt 1920).

xii. Iflg. von Krockow 1996.

xiii.

“Lykkelige jeg, som ser grebne mennesker. Længe har skuespillet ikke været sandt for os, og det fundne billede appellerede ikke afgørende til os. Elskede, nu taler tiden som en seer, blind, fra den ældgamle ånd. Hør. Aldrig før har I hørt det. Nu er I træer, som den vældige luft suser igennem højere og højere, den stormer ind over de jævne år, fra fædrenes følelser, fra større dåder, fra det høje heltebjerg, som snart i den nyfaldne sne skinner renere, nærmere i jert glade ry ...

Denne oversættelse er Hans Chr. Finks og citeret fra von Krockow 1996. Digtet er fra august 1914 og foreligger først i bogform i *Sämtliche Werke*; her citeret fra dettes 1987 udgave, p. 87-88. I anden halvdel af det ufærdige digt efter den her citerede første halvdel konkretiserer Rilke det som en henvendelse direkte til de mødre, der skal afgive sønner til slaget: “Gebt wie Unendliche, gebt. Seid diesen treibenden Tagen/ eine reiche Natur. Segnet die Söhne hinaus.” (“Giv som uendelige, giv. Vær i disse avlende dage/ en rig natur. Velsign sønnerne afsted.” (min ovs.)). Ofret af sønner antages at blive bærligt, hvis mødrene afsubjektiverer sig til en uendelig, rig procesnatur (“treibenden”), knopskydende med sønner.

xiv. Som “Et undertrykt folk har altid ret” - hvorfor dog egentlig det? For at tage et eksempel tættere på foregange, vi kan identificere os med: går der en filosofisk vækkelse gennem anden halvdel af vort århundrede, sker det næppe uden på engelsk at give anledning til et

selvgratulerende “turn” (jvf. også dansk “Tidehverv”): “the linguistic turn”, “the pragmatic turn”, “the literary turn”. Men dette er jo reelt ikke andet og mere end at fejre sig selv som naturfænomen, ikke mere end en intellektuel og ontologiseret udgave af læserbrevsgenrens velkendte “Jeg og med mig flere ...”

^{xv} Dette er overhovedet pointen hos neokantianeren Cassirer, når han konstaterer, at den moderne fysik har opgivet substansbegrebet til fordel for funktionsbegrebet. (Cassirer 1910). Man kan dog tilføje, at fysikkens funktionalisme gør kraftbegrebet tomt (det består blot i et afhængighedsforhold mellem parametre) overfor livsfilosofiens tendens til at substantivere kraftbegrebet til en moderne version af antropologiens førvidenskabelige *mana*, der på een gang er proces og substans, cf. note 18.

^{xvi}. En avalent rus hos skrivende og andre “kreative” personer er naturligvis selve “skabelsesprocessen”, der i lykkelige tilfælde opleves som om subjektets gustne afstand til verden momentant ophæves, og tænkning og poesi strømmer direkte ned på papiret (modsat det ulykkelige tilfælde, skrivehæmningen, hvor adskillelsen mellem subjekt og objekt til gengæld er følelig). For en tilfældig, reflekteret version af dette fænomen:

“L’écriture est inséparable du devenir: en écrivain, on devient-femme, on devient-animal ou végétal, on devient-molécule jusqu’à devenir-imperceptible. (...) La honte d’être un homme, y a-t-il une meilleure raison d’écrire?” (Deleuze 1993, 11)

^{xvii}. Denne analyse kan måske sofistkere en pointe hos Göran Dahl (1995). Han ser oplysningstraditionen karakteriseret ved et focus på tid overfor den radikalkonservative koncentration om rummet. Grunden hertil er naturligvis den konservative interesse for geopolitik. En sober interesse i geopolitik er imidlertid næppe uforenelig med en nøgtern version af oplysningen - ligesom de fascistiske filosofier på ingen måde kan siges at undgå tidsbegrebet i deres dyrkelse af kraften, tværtimod. Hvad der karakteriserer fascismerne kan snarere udledes af den politiske ontologisering af det avalente: det er en forestilling om lokalt tid og rum, lokalt i den forstand, at henvisninger ud over lokaliteten ikke kan opbygge universelle systemer, hverken i tid eller rum. Kraftbegrebets lille tids-molekyle adskiller sig heri fra større og mindre fortællingers udsæden af tiden i projekter: for den filosofiske fascist er ethvert indholdsmæssigt defineret projekt uigennemførligt fordi det adskiller fremtid og nu på en fatal måde, et skel der kun kan overskrides ved en konstant potensering af kraften. Noget tilsvarende gælder den filosofiske fascists opfattelse af rummet som noget lokalt (Heidegger er her paradigmatiske i sin opfattelse af det lokale rum som “rydning” (“räumen”), der går forud for og endog modsiger det euklidiske rum. Det er snarest integralregningen, der her er oplysningens kendemærke, både hvad angår tid og rum.

^{xviii}. At forskellige varianter af fascismen udstyrer dette begrebspar med yderligere bestemmelser kunne naturligvis give anledning til en typologi: en elsket variant ser den stærke kraft som natur og den svage form som kultur - men at denne fordeling ikke er definerende for fascismen ser man af futurismen, der vender koblingen stik modsat. Cassirer kan i en genial overvejelse jævnføre det livsfilosofiske kraft-begreb med antropologiens “mana” som altforklarende og diffust begreb forud for sætningens aktant-hygijne - se også “Den dovne og den sløve” i denne bog. Mana-begrebet kan tage både kraftens og formens skikkelser, men i kraft af selve dets evne til at changere mellem de to har det sluttelig mest affinitet til kraft-begrebet. Noget lignende gælder dekonstruktionens “différance”.